

תפילין של רש"י ושל ר"ת

בבתי התפילין שלנו מונחות 4 פרשיות ואלו הן לפי סדרן בתורה:
קדש לי (שמות יג, ב-י), **והיה כי יביאך** (שמות יג, יא-טז), **שמע** (דברים ו, ד-ט), **והיה אם שמוע** (דברים יא, יג-כא).

❖ המקור

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לד עמוד ב

ת"ר: כיצד סדרן? קדש לי והי' כי יביאך מימין, שמע והי' אם שמוע משמאל. והתניא איפכא! אמר אביי, לא קשיא: כאן מימינו של קורא, כאן מימינו של מניח, והקורא קורא כסדרן.

❖ 4 השיטות המרכזיות

רש"י

כיצד סדרן - סדר הנחתן.

כאן מימין של קורא כאן מימינו של מניח - כשהקורא עומד כנגד מניח הוי ימינו של זה לשמאל של זה.

והקורא קורא כסדרן - כסדר שהן כתובין בתורה מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר הילכך הא דקתני לעיל קדש והיה כי יביאך מימין מימינו של קורא קאמר דהשתא כשהוא קורא כדרכו מימינו לשמאלו ונמצא קוראן כסדרן והא דתנא איפכא דמשמע קדש והיה כי יביאך משמאל אמניח קאמר דהוא ימין של קורא.

☞ קדש, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמוע.

תוספות

והקורא קורא כסדרן - פירש בקונטרס... וקשה לר"ת דאמאי פלגינהו שקורא שתיהן הראשונות מימין וכל האחרונות משמאל היה לו לומר ראשונה מימין וכל אחרות משמאל או איפכא דג' ראשונות מימין ורביעית משמאל כמו גבי נר מערבי... ומפרש ר"ת קדש והיה כי יביאך מימין של קורא, ומשמאל של קורא הוי שמע מבחוץ ואחריה והיה אם שמוע מבפנים וניחא השתא מה שחלקו וכן פירש רבינו חננאל בסנהדרין (דף פט). כל בית החיצון שאינו רואה את האויר פסול כגון קדש ושמע וכן רב האי גאון והיה מניח סימן – 'הויות להדדי' פי' והיה כי יביאך והיה אם שמוע פנימיות זו אצל זו וכן בתשובת הגאונים שכתב ה"ר יוסף טוב עלם.

והאי דקאמר "הקורא קורא כסדרן" לאו כמו שפירש בקונטרס - כסדר שכתובות בתורה, אלא מפרש ר"ת דהוא סיום הברייתא ד"כיצד סדרן", וקאמר שקורא כסדר שמונחין בתפילין מימינו לשמאלו דהיינו קדש והיה כי יביאך והיה אם שמוע שמע ואפילו לא יהא מן ברייתא אין קשה כלום.

ובמכילתא משמע כפירוש הקונטרס בפרשת והיה כי יביאך דקתני התם - "בד' מקומות מזכיר פרשת תפילין קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע מכאן אמרו מצות תפילין ארבע פרשיות כו'" והדר קתני - "כותבן כסדרן ואם כתבן שלא כסדרן יגזזו" משמע כסדר ששנאן ברישא ויש לדחות דבכתבת הסופר קאמר אבל אין קובעין בתפילין כסדר זה ואין נראה כלל ובשימושא רבא תיקון התפילין משמע כפירוש הקונטרס ז"ל – "ומשוי פרשתא דקדש מימין בביתא קמא ופרשתא דבסמוך ליה בביתא תניינא והיה כי יביאך ופרשתא דשמע בשלישית ופרשה דוהיה אם שמוע ברביעית", מ"ר.

☞ קדש, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמוע.

המשך...

ראב"ד הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ג הלכה ה

אמר אברהם, רבינו האי ז"ל אינו אומר כן [=כמו הרמב"ם שפסק כשיטת רש"י] אלא הויות באמצע, קדש מימין המניח והיה כי יבאך סמוך לה שמע משמאלו והיה אם שמע סמוך לה באמצע והוא בהיפך לקורא שכנגדו, "והקורא קורא כסדרן" על שמע והיה אם שמע נאמר, שהוא כסדר הקורא בתורה מימין לשמאל והמחבר הזה [=הרמב"ם] שם הברייתא השנויה בגמרא מימין הקורא, והברייתא שהביאו בקושיא ואמרו "והא תניא איפכא" שם אותה לימין המניח, והוא תימה שהגמרא הניחה סדר המניח שעושה המצוה ופירשה סדר הקורא שאין לנו צורך בקריאתו ועוד כי שמע והיה אם שמע לפי פשוטה מן הראש הוא מתחיל ולא מן האמצע ולדברי זה המחבר לעולם שמע מן האמצע ולפיכך תפס הגאון ז"ל דרך פשיטות הגמרא ושם הויות באמצע עכ"ל.

✍ שמוע, והיה אם שמוע, והיה כי יביאך, קדשי.

שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן קז

אבל בשמושא רבא דתפלין נקטי ליה כותיה בחדא ופליג עליה בחדא וגרס התם האי מאן דבעי למעבד תפלין וכו' משוי פרשתא דקדש לימיניה וכו' דהינו ימין הכותב היינו ימין המניח, ופשיטא להו התם שסדר הפרשיות בבתים כסדרן בתורה דהויא לה והיה אם שמע לשמאל המניח. והדין שמושא רבא משמיהו דגאונים אתמר שדבריהם דברי קבלה עלייהו כתיב טובה חכמה עם נחלה כי המה ירשו את מורשיהם של רבנן סבוראי והרבה קונדרסין הגיעו אליהם ממהדורא קמא דרב אשי דאית בהו גלויי מלתא למאי דלא אתבריר בגמרא דילן להדיא. אמת שהר"י אל ברצלוני נסתפק על קצת דבריו כמו שהגיה עליהם מיהו הא בכמה הלכאתא גבראתא סמכינן עליה ומבעי לן למיחש ליה.

✍ והיה אם שמוע, שמוע, והיה כי יביאך, קדשי.

❖ קדמות השיטות

פסקי תוספות אות צ"ב

בנהרדעא ובירושלם מצאו ב' זוגים אחת כרש"י ואחת כר"ת.

מרדכי (מנחות) הלכות תפילין

ונהוג עלמא כרש"י ורמב"ם וגם שלחו כתב מארץ ישראל שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים כסדר רש"י ז"ל ורמב"ם:

שו"ת דברי יציב ליקוטים והשמטות סימן ה

אא"ז מצאנז זי"ע נשאל פעם איזה תפילין הניחו בדור המדבר ואמר שלפי שורש נשמתם הניחו תפילין דר"ת.